

КОНЦЕПЦІЇ ГУМАНІЗАЦІЇ І ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті аналізуються основні положення концепції гуманізації і гуманітаризації вищої професійної освіти. Розглядаються деякі важливі критерії гуманізації освіти, за якими можна оцінювати ступінь впровадження основних ідей у практику роботи вищих навчальних закладів.

Ключові слова: гуманізація, гуманітаризація, гуманізація освіти, особистість.

Постановка проблеми. Технічний університет майбутнього – це гуманітарно-технічний університет, тобто університет єдиної культури людства. В ХХІ ст. відбувається зближення інженерної й гуманітарної діяльності, встановлюються нові відносини між навколишнім середовищем, суспільством та людиною, відбувається подальше зближення біології та техніки, живого й неживого, духовного й матеріального. У майбутньому інженерові не обійтися без серйозної гуманітарної підготовки. Саме цим визначається актуальність дослідження основних напрямків гуманізації та гуманітаризації сучасної технічної освіти, які є першочерговим завданням для вищої школи. Також потребують обґрунтування критеріїв гуманізації та гуманітаризації професійної освіти.

Метою статті є аналіз основних положень концепції гуманізації і гуманітаризації вищої освіти та визначення.

Гуманістичні ідеї мають своє коріння глибоко в історії, кожна епоха містить свій гуманізм. Гуманізм, як ідейна спрямованість суспільної свідомості, як сформований суспільний рух і як філософський напрям, пережив численні метаморфози в різних соціально-історичних умовах в певні культурно-історичні епохи. Він не міг виникнути з нічого – шлях до нього прокладало багато високих умів людства. Він не досяг би сьогоденного стану розвитку, коли б не вдосконалювався кращими освіченими мислителями протягом усієї історії людства. В усі часи гуманізм пов'язувався передусім з освітою, як головним засобом його укорінення і поглиблення. З розвитком гуманізму, відповідно, змінювалося уявлення про гуманізацію освіти, як основний шлях реалізації ідей гуманізму.

Сутність проблеми гуманітарної освіти, як нового етапу педагогічного мислення та гуманістичні ідеї розвитку особистості закладені у працях таких сучасних вчених як: Ш. Амонашвілі, Г.О. Бал, Р.А.Беланова, М.Берулава І.Д. Бех, С.У. Гончаренко, С.І. Дичковського, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, Н.Г. Ничкало, О.Г. Романовський, С.О. Сисоєва та ін. Гуманітарний підхід до освіти вони розглядають як важливий методологічний принцип, основу якого складає створення умов для оптимальної діяльності студентів, які стимулюють їхній рух у напрямі самовдосконалення, самоактуалізації, розкриття внутрішніх можливостей.

Аналіз праць психологів, філософів, педагогів, які досліджують проблеми гуманізації освіти, дає можливість з'ясувати характеристики цього поняття.

Російський вчений М.Берулава трактує гуманізацію освіти як перехід від авторитарної педагогіки – педагогіки тиску на студента, що заперечує загальногуманістичну цінність свободи, як можливість самоактуалізації і творчості, ігнорує проблему міжособистісних стосунків між викладачем і студентом, – до особистісно-орієнтованої педагогіки, яка абсолютного значення надає свободі й умінню індивіда прогнозувати і контролювати свою діяльність, вчинки, особисте життя, утвердженню гуманних стосунків між учасниками навчально-виховного процесу. Гуманізація освіти передбачає використання таких форм і методів навчання та виховання, які забезпечують ефективний розвиток індивідуальності – її пізнавальних інтересів, особистісних якостей, таких умов, за яких людина може і хоче

навчатися, особисто зацікавлена у тому, щоб сприймати навчальні й виховні впливи. Основною функцією навчання при цьому стає не стільки формування високого інтелекту, скільки формування розвиненої особистості з високими цілями й ідеалами [2, с. 8].

Український дослідник Г.Балл вбачає сутність гуманізації освіти у перетворенні освіти на таку, що створює найкращі умови для саморозвитку всіх психічних, фізичних, моральних можливостей людини, для формування в неї гуманних рис особистості. Він пов'язує гуманізацію освіти з вирішенням трьох головних завдань: демократизацією системи освіти, перетворенням взаємодії викладача та студентів у засіб їхнього творчого саморозвитку, створенням умов для формування гуманістичних, демократичних та творчих особистісних якостей майбутніх фахівців. [1, с. 52].

Характеризуючи вітчизняну освіту із структурно-функціонального та цілісно-орієнтаційного боків, можна виокремити кілька фундаментальних особливостей, які заважають повноцінній реалізації справді гуманістичних освітніх ідеалів.

Як зазначає академік І.А. Зязюн, упродовж останніх століть в науці панувала система мислення, в основі якої лежать праці британського природодослідника Ісаака Ньютона і французького філософа Рене Декарта. Згідно з нею вважалося, що наука є об'єктивною, а отже істинною та найбільш значущою для суспільства лише тоді, коли позбавлена зв'язку із суб'єктами, з індивідуумами. Це стосувалося усіх без винятку гуманітарних наук. Отже, й традиційна система навчання була безособистісною. Внаслідок такого підходу, студент залишався об'єктом, а не суб'єктом навчально-виховних впливів. [5, с. 36]

Довгі роки педагогічна наука була жорстко політизованою – цінності суспільних інститутів визнавалися пріоритетними над цінностями індивідуальними. Педагогіка базувалася на позиціях класовості, інтересах певних соціальних груп. Тому в даний час так гостро відчувається необхідність реформації освітньої сфери. До теперішнього часу вся постановка навчання і виховання в вищій школі виходила з необхідності сформувати фахівця, який найкращим чином відповідає вимогам виробництва, яке було причиною для отримання освіти, а освіта його працівників – наслідком. Проте з позицій гуманізації суспільства, піднесення людини, необхідно відзначити: сама особа фахівця має висувати нові вимоги до виробництва, у тому числі і до кваліфікації праці, її інтелектуального і творчого змісту.

Очевидно, що в технічних вузах, вирішуючи проблему гуманітаризації, необхідно домагатися проникнення гуманітарного знання в природничо-наукові і технічні дисципліни, збагачення гуманітарного знання природничо-науковими і фундаментальними компонентами. До основних положень концепції гуманізації й гуманітаризації можуть бути віднесені:

- комплексний підхід до проблем гуманізації освіти, який передбачає поворот до цілісної людини, до цілісного людського буття;
- гуманні технології освіти і виховання студентів;
- освіта на межі гуманітарних і технічних сфер (на межі матеріального і духовного, біології і техніки, техніки і екології, технології і суспільства);
- междисциплінарність освіти;
- функціонування циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вузі;
- подолання стереотипів мислення, затвердження гуманітарної культури.

Серед критеріїв гуманізації освіти виділяються:

1. Оволодіння загальнолюдськими цінностями та способами діяльності, що містяться в гуманітарному знанні і культурі.

2. Обов'язкова наявність поглибленої мовної підготовки, при цьому лінгвістичний модуль стає складовою частиною всього комплексу гуманітаризації.

3. Гуманітарні дисципліни в загальному обсязі навчальних дисциплін повинні становити не менш 15-20% для негуманітарних навчальних закладів і відсоток їх повинен збільшуватися.

4. Усунення междисциплінарних розривів як по вертикалі, так і по горизонталі.

Таким чином, гуманізація освіти реалізується шляхом з'єднання навчання, розвитку і виховання студента з культурою як системою базових цінностей, які повинні служити йому мотивом в його майбутній діяльності. Володіючи системою цінностей і оцінок, маючи власну позицію, людина зможе протистояти негативному впливу ззовні і, в той же час, не розглядатиме інших людей як матеріал для маніпуляції або засобу для досягнення своїх цілей.

Необхідність гуманізації освіти веде до питання гармонізації гуманітаризації і професіоналізації, їх збалансованому співвідношенню в рамках навчального процесу. Якісна професійна підготовка є необхідністю для формування фахівця. Але виховання повноцінної особистості неможливе без врахування цінностей гуманітарної культури. Професія допомагає людині функціонально включитися в соціум, в систему суспільної діяльності з боку його навичок та умінь. Проте, окрім цієї функціональної адаптації до соціуму через професію, людина повинна ще увійти у простір культури, опанувати її сенс та цінність. У цьому і формується духовність людини, його світогляд, розуміння свого місця і ролі в суспільстві. Поза цією духовністю ми маємо ущемлену людину, функціонера в заданій системі суспільного розподілу праці.

У практичній реалізації гуманістичних і гуманітарних проектів вищої освіти спостерігається ряд розбіжностей. Як тільки заходить мова про співвідношення об'ємів гуманітарного і професійного блоків у навчальній програмі, ми стикаємося з виявом корпоративних інтересів гуманітаріїв і професіоналів. Професіонали прагнуть стиснути гуманітарний блок до мінімальних розмірів, а гуманітарії, у свою чергу, посилаючись на невичерпне багатство гуманітарної культури, вимагають введення нових курсів і спецкурсів. Сперечатися можна дуже довго, але конструктивнішою є позиція розумного компромісу. Невипадково міністерство освіти рекомендує вирішувати це питання з врахуванням можливостей і потреб вузу. Формування гуманітарного блоку повинне будуватися також на розумному компромісі, де думки обох сторін мають бути почуті та враховані при формуванні навчального плану. Основу гуманітарної дисциплінарної матриці повинні скласти науки, в центрі яких знаходиться людина, її світ культури, гуманістичні ідеї та ідеали, концепції соціального, політичного, правового влаштування людського життя, які здобули всесвітню популярність.

Найважливішими засобами гуманізації і гуманітаризації технічної освіти є оптимізація навчально-виховного процесу, координація зусиль всіх підрозділів і громадських організацій вузів, які здійснюють гуманітарну підготовку студентів, реалізація психолого-педагогічних та організаційних принципів гуманізації у вмісті лекційних курсів (загальнотеоретичних, фахових і соціогуманітарних), семінарських занять, позааудиторної роботи, використання інноваційних активних методик освіти, які розвивають творчі здібності і духовно-морально виховану особистість.

Підсумовуючи основні положення концепції та критерії гуманізації і гуманітаризації вищої професійної освіти, треба визначити, що вирішення проблеми гуманізації та гуманітаризації освіти в технічних вузах має здійснюватися в наступних напрямках:

- розширення номенклатури дисциплін гуманітарного модуля;
- забезпечення взаємопроникнення гуманітарного знання та негуманітарних дисциплін (природничонаукові і технічні);
- збагачення природничонаукових і технічних дисциплін знаннями, що розкривають боротьбу наукових ідей, людські долі вчених-першовідкривачів, залежність соціально-економічного і науково-технічного прогресу від особистісних, моральних якостей людини, його творчих здібностей;
- междисциплінарність освіти;
- навчання вирішенню науково-технічних проблем на межі технічної й гуманітарної сфер;
- забезпечення можливості одержання студентами в технічному університеті другої гуманітарної або соціально-економічної спеціальності;

- посилення підготовки інженерів у правовій, мовній, екологічній, економічній, ергономічній галузях;
- створення в університеті гуманітарного середовища;
- особистісно орієнтоване навчання.

Підсумовуючи, зазначимо, що виховання творчої особистості у вузі повинне реалізовуватися через оптимальну комбінацію фундаментального, гуманітарного й професійного блоків дисциплін, їх взаємопроникнення на основі міжпредметних зв'язків, інтегрованих курсів, міждисциплінарних форм контролю, що забезпечують формування цілісної свідомості на основі системного знання.

Подальшої розробки потребує питання гуманізації університетської освіти та її гуманітаризації в контексті ціннісного виховання молоді.

Література

1. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта. Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. – Рівне, Листа-М, 2003.
2. Берулава М.Н. Гуманізація образования: проблемы и перспективы. – Бийск, 1995.
3. Бондаревская Е.В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность // Педагогика. – 1999. - №3.
4. Гончаренко С.У. Гуманізація освіти – запорука виховання творчої та духовно багаті особистості // Дидактика професійної школи. Збірник наукових праць. – К. – Хмельницький, 2005.
5. Зязюн І.А. Гуманістична освіта порятуне Україну // Трибуна.–1996.- №3.

Надійшла до редколегії 08.03.2010

Гировская И.В. Концепции гуманизации и гуманитаризации высшего технического образования

В статье проанализированы основные положения концепции гуманизации и гуманитаризации высшего технического образования, рассмотрены некоторые важные критерии гуманизации образования, которые позволяют оценить степень внедрения основных идей в практику работы высших учебных заведений.

Ключевые слова: гуманизация, гуманитаризация, гуманизация образования, личность.

Girovskay I.V. Conceptions of humanizing and гуманитаризации of higher technical education

Some basic concepts of humanization and humanitarization of higher education are treated upon. The criterion of humanization ideas and their implementation are examined.

Key words: humanization, humanitarization, humanization of education, personality.